

Leren van het verleden: de historiek van het bosreservaat Kersselaerspleyn in het Zoniënwoud

Het uitpluizen van literatuur, floralijstjes en zelfs van oude kruidenboeken levert soms waardevolle informatie op over het vroegere bosgebruik en veranderingen in de vegetatie. Kennis die niet alleen boeit, maar ook leidt tot een beter begrip van hetgeen we vandaag zien gebeuren.

Nooit ontgonnen

Uit historische bronnen blijkt dat het huidige Zoniënwoud nooit door landbouwers is ontgonnen. Hierdoor bleef het prehistorisch reliëf grotendeels behouden (Van der Ben 1997). Een bewijs vormen de talrijke fossiele valleitjes die tijdens de jongste ijstijd smeltwater afvoerden en die nu bekend staan als de *dellen*. Naast die maagdelijke zones worden in het bosreservaat toch om en bij de drie hectare vergravingen aangetroffen die ontstaan zijn door ijzerwinningen in de achtste-negende eeuw (Defosse 1993).

Koeienbellen

De geschiedenis leert ons verder dat ten gevolge van diverse gebruiksrechten, voorrechten en houtroof vrijwel alle dood hout - ook het klein dood hout - tot in de negentiende eeuw systematisch uit het woud wordt gehaald (Smolar-Meynart 1986). Een ander gebruiksrecht, het weiderecht, is tot aan de Franse Revolutie een permanente zorg voor de bosbeheerders. Deze trachten de woudveestapel zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast mag er niet om het even waar worden gegraasd. Omwille van het toezicht daarop moeten alle koeien een bel om de hals dragen. Lindemans (1952) merkt in deze context lyrisch op dat het *destijds wel een aardig klokkenspel was, kleppende van uit de verre diepten van de dellen in de plechtige stilte van het woud*. In deze vochtige bosvalleien is dan ook het meest frisse groen te vinden.

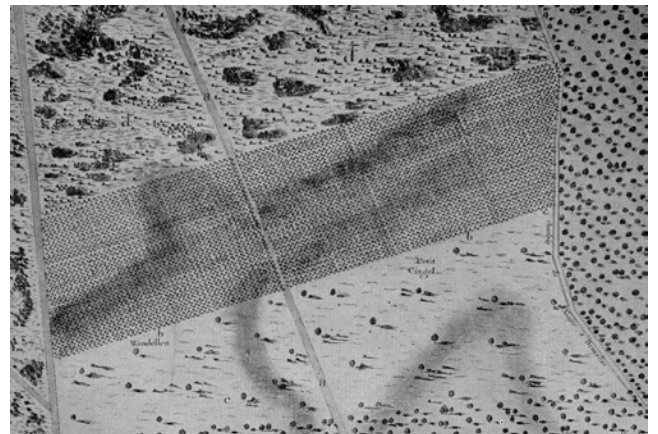
Ook varkens werden in het bos losgelaten om er eikels te eten. Deze praktijk mocht ook onder het Frans bewind nog doorgaan, zij het onder vrij strikte voorwaarden. Dat het om een zeer omvangrijke bedrijvigheid gaat bewijzen cijfers uit die periode : niet minder dan 5900 varkens mocht men in het bos 'eikelen'.

Dodoens

Volgens Thoen (1965) wijzen de planten afgebeeld op de zestiende-eeuwse wandtapijtenreeks *De Maximiliaanse jachten* op een lichtminnende kruidlaag in het toenmalige Zoniënwoud. Er bestaan echter ook zeer concrete aanwijzingen uit dezelfde periode voor het talrijk voorkomen van schaduwtolerante planten. Het *Crujdeboek* van Rembert Dodoens uit 1554 vermeldt bij de bespreking van Eenbes (*Wolfsbesien*): *Dit cruyt wast in sommige donckere en lomberachtige bosschen als in Soenien bosch by Bruesel daert veel ghevonden wordt*. Deze opvallende soort komt niet voor op de wandtapijtenreeks. Wat nog maar eens bewijst dat algemene conclusies trekken uit één bron gevaarlijk kan zijn.

Het Oostenrijks reveil

Door wanbeheer tijdens de woelige Spaanse Periode bevat Zonië op het einde van de zeventiende eeuw geen kapbare bomen meer die ouder zijn dan zestig jaar (Tack et al. 1993). Vanaf 1730 worden de eerste grootschalige aanplantingen uitgevoerd onder Oostenrijks Bewind. De Weense tuinarchitect Zinner introduceert een industriële bosbouw met lijnbeplantingen van beuken uit kwekerijen, waarbij alle aanwezige natuurlijke vegetatie wordt vernietigd (Van de Velde 1992). De kernvlakte van het huidige bosreservaat situeert zich volgens een beplantingsplan uit 1788 nabij het front van zo'n beplanting (Pierron s.d., zie figuur). De aanleg van het oudste deel van het bosreservaat dateert dus wellicht uit deze periode, wat in overeenstemming is met jaarringenonderzoek. Een ander deel, waaronder *Proefveld Zevenster* en het latere *Schilderachtig kanton*, wordt omstreeks 1905 aangelegd op één van de laatste kaalslagen in het Zoniënwoud.

Beplantingsplan van Zinner ter hoogte van het huidige bosreservaat (ca. 1788, uit: Pierron s.d.: 97)

Het Schilderachtig kanton

Vanaf het einde van de negentiende eeuw groeit de aandacht voor het gebruik van andere bomen dan beuken (Van de Velde 1992). In dezelfde periode – we zitten in volle Romantiek - krijgt ook het concept *artistieke reeksen* vorm (Colleaux 1923). Met de oprichting van het *Schilderachtig kanton*, een bestand van bijna 40 ha met bosbouwkundig afwijkende, 'artistieke' boomvormen, wordt in 1925 een belangrijke aanzet gegeven tot het uitbouwen van de sociale en ecologische functie van het woud.

Wie meer wil weten...

Binnenkort verschijnt het basisrapport met beschrijving van de historiek en overzicht van historisch wetenschappelijk onderzoek in het bosreservaat. Bestellen kan tegen verzendingskosten via het contactadres (zie laatste pagina)

Hans Baeté & Kris Vandekerckhove